

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 04.11.2025
Kabul Tarihi: 28.03.2026

<https://doi.org/10.29029/busbed.1817208>

ERKEN DÖNEM TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE UYUŞTURUCU KONTROLÜNE ÇOK BOYUTLU BİR YAKLAŞIM (1923-1938): HUKUKİ, TIBBİ VE TOPLUMSAL PERSPEKTİFLER

Harun AYDIN¹, Rıdvan KIZILKAYA²

ÖZ

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923-1938 yılları arasında uyuşturucu ile mücadele politikalarının hukuk, sağlık ve toplum ekseninde çok boyutlu bir yaklaşımla analiz edilmesi amaçlanmıştır. Dönem itibarıyla afyon üretim ve tüketim noktasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin iç güvenliği sağlama ve uluslararası alanda modern bir devlet olma imajı oluşturmaya çalıştığı bir döneme denk gelmiştir. Bu kapsamda uluslararası uyuşturucu karşıtı sözleşmelere taraf olarak etkin bir denetim mekanizması oluşturmaya çalışmıştır. Erken Cumhuriyet Döneminde uluslararası alanda çıkan yasalar kapsamında afyon üretimi dönem dönem sınırlandırılmıştır. Ayrıca bağımlılıkla mücadele için de yeni sağlık politikaları hayata geçirilmiştir. Modern tıbbın imkânlarından istifade edilmiş, hastane ve sağlık kurumları inşa edilmiştir. Bağımlılıkla mücadele kapsamında hem yurtiçinde hem de yurtdışında ilaç temini yoluna gidilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinde bütçe görüşmeleri gerçekleştiği zaman sağlık için ek bütçeler konulmuştur. Devlet uyuşturucuyu bireysel bir hastalık olarak görmemiş, toplumu yakinen ilgilendiren ahlaki bir tehdit olarak algılamıştır. Yeni gelecek genç nesilleri koruma ve sağlığını güçlendirme amacıyla yoğun bir şekilde hem okullar hem de halkevleri aracılığıyla uyuşturucuya karşı bilinçlendirme faaliyetleri içinde yer almıştır. Bu noktada Basın önemli bir araç olmuş halkın bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi, TBMM ile bazı resmî kurum arşivlerinin yanı sıra döneme, döneme ilişkin telif ve tetkik eserlerden de yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Uyuşturucu, Mücadele, Afyon, Haşhaş, Hukuk, Sağlık.

¹ Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, haaydin@agri.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7857-0367>.

² Dr. Atatürk Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, rkizilkaya34@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0545-5392>.

Article Type : Research Article
Date Received : 04.11.2025
Date Accepted : 28.03.2026

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1817208>

A MULTIDIMENSIONAL APPROACH TO DRUG CONTROL IN THE EARLY TURKISH REPUBLIC (1923–1938): LEGAL, MEDICAL, AND SOCIAL PERSPECTIVES

Harun AYDIN¹, Rıdvan KIZILKAYA²,

ABSTRACT

This study aims to analyze the drug control policies of the Republic of Türkiye between 1923 and 1938 from a multi-dimensional perspective, focusing on law, health, and society. The period coincides with a time when the Republic of Türkiye was striving to ensure its internal security and project an image of a modern state internationally, particularly in terms of opium production and consumption. In this context, by becoming a party to international anti-drug conventions, efforts were made to establish an effective monitoring mechanism. During the early Republican period, opium production was periodically restricted under international laws. Furthermore, new health policies were implemented to combat addiction. The possibilities of modern medicine were utilized, and hospitals and health institutions were built. In the fight against addiction, efforts were made to procure medicines both domestically and internationally. During budget discussions in the Turkish Grand National Assembly, additional budgets were allocated for health. The state did not view drug abuse as an individual illness, but rather as a moral threat closely affecting society. To protect and strengthen the health of future generations, intensive awareness campaigns against drug abuse were undertaken through both schools and community centers. The press played a crucial role in informing the public. This study utilizes document analysis, a qualitative research method. In this context, official institutional archives such as the Ottoman Archives of the State Archives Directorate, the Republic Archives of the State Archives Directorate, and the Turkish Grand National Assembly Archives were used, as well as original and scholarly works from the period.

Keywords: Türkiye, Drugs, Combating Drugs, Opium, Poppy, Law, Health

---

¹ Assoc. Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History Title, haaydin@agri.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-7857-0367>.

² Dr., Atatürk University Institute of Revolutionary History, rkizilkaya34@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0545-5392>.

1. GİRİŞ

Uyuşturucu¹ maddeler, merkezi sinir sistemi üzerinde etkili olarak bireyin ruhsal, zihinsel ve fiziksel dengesini bozan; alışkanlık veya bağımlılık yapma potansiyeline sahip, çoğunlukla yasa dışı yollarla temin edilen sentetik maddelerdir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre uyuşturucu farklı bağlamlarda değişebilen bir terimdir. Tıpta, fiziksel ya da zihinsel sağlığı iyileştirme veya hastalıkları önleme/tedavi etme potansiyeli taşıyan maddeleri ifade eder. Farmakolojide, organizmaların biyokimyasal ya da fizyolojik süreçlerini etkileyen kimyasal ajanlardır. Yaygın kullanımda ise genellikle psikoaktif ve daha özeldede yasadışı maddeleri tanımlar. Kafein, tütün ve alkol gibi yaygın şekilde tıbbi olmayan amaçlarla kullanılan maddeler, psikoaktif etkileri nedeniyle bu kapsamda değerlendirilmiştir (https://www.who.int/health-topics/drugs-psychoactive#tab=tab_1). Uyuşturucunun temel özelliklerini psikoaktif, davranış, bağımlılık yapıcı ve zararlı sonuçlar olarak ele almıştır. Uyuşturucu bağımlılığı ise uyuşturucu madde ile canlı organizma arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkan; psikolojik ve bazen fiziksel belirtilerle kendini gösteren, maddeyi sürekli ya da aralıklı olarak alma dürtüsüyle tanımlanan bir durumdur. Bu dürtü, maddenin psikolojik etkilerini yaşama veya yokluğunda ortaya çıkan rahatsızlıklardan kaçınma amacını taşır. Tolerans gelişebilir ya da gelişmeyebilir. Bağımlılık gelişimi; bireyin kişisel özellikleri, içinde bulunduğu sosyokültürel çevre ve kullanılan maddenin farmakolojik özellikleri ile de ilişkilidir (Kramer&Cameron,1975, s. 13).

Akademik literatürde uyuşturucu maddeler etkilerine göre; narkotikler, hayal gördürücüler, uyarıcılar ve yatıştırıcılar olarak sıralanmıştır (Güngör, 2018, s. 106). Tarih boyunca en yaygın şekilde kullanılan uyuşturucular arasında, haşhaş bitkisinden elde edilen afyon ve onun türevleri olan morfin ile eroinin yanı sıra esrar ve kokain gibi maddeler öne çıkmıştır (Çelik, 2018, s.30-31). Uyuşturucu madde kullanımının insanlık tarihinin en eski dönemlerine kadar uzandığı, özellikle ilkçağlarda bu maddelerin temel olarak tıbbi müdahale amacıyla kullanıldığı bilinmektedir (Ulu, 2018, s. 3-4; Kramer&Merlin, 1983, s.23-47). Nitekim, haşhaş bitkisi Eski Mısır, Mezopotamya, Afrika, Uzak Doğu Asya, Anadolu ve Batı dünyasında bilinen ve kullanılan bir maddeydi. Ancak zamanla bu kullanım alanı genişlemiş ve afyon, sağlık alanı dışında da keyif verici bir madde olarak kullanılmaya başlanmıştır (Kılıç, 2016, s. 148; Hobbs, 1998, s. 66-67). Keyif verici amaçla kullanımının yaygınlaşması ise 16. yüzyıldan sonrasına denk gelmiştir. Bu yüzyıldan itibaren dünya genelinde afyon tüketimi ciddi biçimde artış göstermiştir. Batı dünyası ise bu artışın sorumluluğunu Çin ve Hindistan'a yüklemiş, afyonun yaygınlaşmasında bu iki ülkenin birinci dereceden sorumlu olduğunu düşünmüştür. 19. yüzyılda ise afyon, morfin ve eroin gibi yeni nesil sentetik uyuşturucu maddelerin üretiminde temel ham madde olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişme, afyonun yalnızca geleneksel tıbbi kullanımda değil, modern dönemdeki uyuşturucu üretiminde de merkezi bir konumda yer almasına neden olmuştur (Köknal, 1976, s.17-18). 20. yüzyıla gelindiğinde artık afyon, kolaylıkla bulunabilen bir madde hâline gelmiştir. Batı dünyasında hasta bireyler ve birçok toplumsal sınıf afyonu farklı amaçlarla tüketmiştir (Booth,1996, s.31). Devam eden süreçte tıbbin bilimsel bir disiplin haline gelmesi, sağlık ve hastalık olgusunun biyo-iktidar çerçevesinde yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Geleneksel hukuksal-söylemsel iktidar modeli, negatif ve zorlayıcı bir biçimde bireylerin yaşamını kısıtlamaya odaklanırken, Foucault'nun biyo-iktidar olarak kavramsallaştırdığı yeni iktidar biçimi ise yaşamı desteklemeye ve güçlendirmeye yöneliktir (Foucault, 2010; Keskin, 2014). Yaptırım perspektifinden değerlendirildiğinde ise Foucault'nun "*Hapishanenin Doğuşu*" isimli eserde geliştirdiği analiz doğrultusunda modern hapishane, bedene yönelen doğrudan cezalandırma pratiklerinden ziyade, özneyi gözetim, sınıflandırma ve ıslah mekanizmaları aracılığıyla yeniden yapılandırmayı hedefleyen bir iktidar aygıtı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu çerçevede uyuşturucu kullanımı, salt bir hukuk ihlali olarak değil, tıbbi, psikiyatrik ve ahlaki söylemler aracılığıyla patolojikleştirilen ve norm dışı olarak kodlanan bir davranış biçimi şeklinde inşa edilmektedir. Böylece cezalandırma pratiği, yalnızca suçun karşılığı olan bir yaptırım olmaktan çıkmakta, normatif düzenin yeniden üretimi, risk kategorilerinin oluşturulması ve belirli nüfus kesimlerinin disipline edilerek yönetilmesi sürecinin kurucu bir unsuru haline gelmektedir (Foucault, 1992, s.289-313)

Osmanlı Devleti'nin dışındaki dünyada uyuşturucu kullanımının seyri ana hatları ile belirtilen şekilde iken Osmanlı Devleti'nin iktisadi hayatında afyon ve benzeri maddeler dikkate değer bir yer işgal etmiştir. Özellikle haşhaş ve kenevir bitkileri hem sağlık alanındaki ihtiyaçları karşılamış hem de önemli bir tarımsal üretim ve ticaret emtiası olarak öne çıkmıştır. Sağlık alanında ağrı kesici ve yatıştırıcı özelliklerinden ötürü rağbet gören bu maddeler, Osmanlı toplumunun farklı kesimlerinde tedavi aracı olarak kullanılmıştır. Öte yandan, bu bitkilerin işlenmesi ve ticareti, kırsal alanlardaki mikroekonomilerde gelir kaynağı olarak önem kazanmıştır (Göktepe, 2020, s. 629).

¹ Uyuşturucu kelimesi, kökenini Yunanca "narke" (uyku) sözcüğünden alır ve zamanla bu kök, "narkotik" terimiyle anlam kazanmıştır. Günümüzde uyuşturucu, merkezi sinir sistemi üzerinde etkili olup bireyde uyuşukluk, sakinlik, halüsinasyon ya da uyarılma gibi sonuçlara yol açan, bağımlılık yapıcı maddeleri ifade eden genel bir tanım olarak kullanılmaktadır. Tuncay Başoğlu, "Uyuşturucu", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C. 42, İstanbul, 2012, s. 248.

20. yüzyılın başlarında uyuşturucu maddelerin yayılması beraberinde dünya çapında uyuşturucu ile mücadele kapsamında çeşitli oluşumların vücuda gelmesine zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda özellikle ABD'nin öncülüğünde uluslararası düzeyde çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. İlk girişim 1909'da düzenlenen Şanghay Afyon Konferansı olmuştur. Aralarında büyük devletlerin de bulunduğu 13 ülkenin katılım sağladığı bu konferansta, haşhaş ekimi ve afyon üretiminin sınırlandırılmasına yönelik kararlar alınmış, ortak bir irade sergilenmiştir (Çıtır, 2015, s.31; Wright, 1909, s. 89-95). Osmanlı Devleti de bu konferansa davet edilen ülkeler arasında yer almıştır. Ancak haşhaş, Osmanlı Devleti tarımı ve ekonomisi açısından stratejik bir ürün olduğundan, getirilecek sınırlamaların yaratacağı ekonomik kaygılar nedeniyle konferans sonucunda hazırlanan sözleşmeyi Osmanlı Devleti imzalamamıştır (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), BEO, 003806.00285445.2.02). Özellikle Anadolu'da üretilen afyonun kalite açısından uluslararası pazarda öne çıkması, ABD'nin Osmanlı Devleti'ni sözleşmeye taraf olmaya ikna çabalarını artırmıştır. Bu süreci 1912 yılında toplanan Lahey Afyon Konferansı takip etmiş; Osmanlı Devleti, benzer gerekçelerle bu sözleşmeye de imza atmaya yanaşmamıştır. Her ne kadar sözleşmelere taraf olmasa da Osmanlı Devleti insan sağlığına yönelik bu uluslararası girişimleri olumlu karşılamış ve genel olarak desteklemiştir. Fakat 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı, uyuşturucuyla mücadeleye yönelik bu tür girişimlerin bir süreliğine askıya alınmasına sebep olmuştur (BOA, BEO, 004285.321314.004). Fakat Birinci Dünya Savaşı yıllarında askerler arasında stres ve kaygı nedeniyle bağımlılığa yol açabileceği düşünülmüştür (Shibata, 2002, s. 971).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, Osmanlı Devleti döneminde izlenen tarım politikaları büyük ölçüde devam ettirilmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde haşhaş ekim alanları ve afyon üretimi konusunda herhangi bir yasal sınırlamaya gidilmemiştir. Bunun başlıca nedeni, Anadolu'nun kırsal kesimlerinde yaşayan halkın önemli bir kısmının geçimini doğrudan bu tarım faaliyetinden sağlamasıydı. Haşhaş üretiminin sınırlandırılması durumunda kırsal nüfusun büyük bir kesiminin işsiz kalacağı ve bu durumun toplumsal huzursuzluğa neden olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, Cumhuriyet yönetimi haşhaş ve afyonun üretim süreçlerini belli bir denetim çerçevesinde sürdürmeyi tercih etmiş; ancak üretimi tamamen sınırlandırıcı bir tutum sergilememiştir. Böylece hem kırsal ekonominin korunması hem de devletin tarım gelirlerinin sürdürülebilirliği hedeflenmiştir (Kızılkaya, 2024, s. 134). Cumhuriyet dönemi haşhaş tarımına yönelik sınırlandırmalar 1933 yılından itibaren başlamıştır. Bu tarihe kadar izin verilen yerlerde haşhaş tarımı ve afyon üretimi yapılmış 13 il ile sınırlı tutulmuştur. Dünya'da uyuşturucu ile mücadele kapsamında uluslararası konferanslara Cumhuriyet döneminde de devam edilmiştir. 1925 yılında İsviçre'de Birinci Cenevre Afyon Konferansı düzenlenmiştir (Altan, 2019, s.53). Türkiye söz konusu konferansa katılımcı göndermesine rağmen konferans sonrası imzalanan sözleşmeye imza atmamış (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (BCA), 030.18.01.01.11.49.7), bu durum tepkilere neden olmuştur. Zira bu konferans neticesinde Afyon üretimine büyük bir sınırlama getirilmiş ve Avrupa'daki afyon üreten fabrikalar kapatılmıştır. Türkiye'nin sözleşmeyi imzalamaması üzerine ise bunu bir fırsat olarak değerlendiren yabancı sermayedarlar, 1926 ile 1929 yılları arasında İstanbul'da üç ayrı afyon işletme fabrikası kurmuştur (Erdoğan, 2004, s.54). Fakat Türkiye, dünyada uyuşturucu madde üretimi ve kaçakçılığı ile mücadele kapsamında hedef ülke olarak gösterilmeye başlanınca 1929 yılında afyon üreten fabrikaları bir bir kapatılmaya başlanmıştır (BCA, 030.18.01.02.20.33.4). Ardından 1931 yılında İkinci Afyon Konferansı tertip edilmiş ve Türkiye konferansa katılmış (BCA, 030.18.01.02.19.30.16), akabinde uluslararası sözleşmeleri 1933 yılında imzalamayı tercih etmiştir (BCA, 030.18.01.02.35.29.18). Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti uyuşturucu ile mücadelede uluslararası politikalarından yana olduğunu göstermiştir. Mayıs 1933'te ise Uyuşturucu Maddeler İnhisarı kurularak haşhaş ekimi ile afyon üretimi denetim altına alınmıştır (BCA, 030.18.01.02.36.35.16; Mağmumi, 1940, s.19).

2. TÜRKİYE'DE UYUŞTURUCUYLA MÜCADELEDE HUKUKİ DÜZENLEMELER

Cumhuriyet dönemine gelmeden önce de mezkûr devlette özellikle 19. yüzyıldan itibaren, toplum sağlığını tehdit eden durum ve olaylara karşı yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, uyuşturucu vb. zararlı maddelerle mücadeleye ilişkin ilk kapsamlı adım, 1858 tarihli Ceza Kanunu'nun kabulüyle atılmıştır (Akagündüz, 1987, s.153). Nitekim Fransa'dan uyarlanarak hazırlanan bu kanunun 196. maddesi "*Sıhhat-ı umumiyeyi ihlal edecek ecza-yı murızza ve karışık meşrubat ve kefaletsiz semmiyat fûruht edenler bir haftadan iki seneye kadar hapis olunur. Bir mecdiye altından yirmi beş mecdiye altınına kadar cezayı nakdi alınır. Ve sattığı eşya her ne ise canibi hükümetten zabt olunur*" (Gökçen, 1989, s.151&Kaynak, 2022, s. 433), hükmünü içerdiği için toplum sağlığını tehlikeye atan ilaç, içecek ve zehirli maddelerin satışı yasaklamış, bu tür maddelerin temin ve satışını gerçekleştirenlere bir haftadan iki yıla kadar hapis cezası veya işlenen suçun mahiyetine göre para cezası verilmesi öngörülmüştür. Ayrıca uyuşturucu ticaretiyle bağlantılı mallara devlet tarafından el konulacağı hükme bağlanarak yaptırımlar daha da caydırıcı hale getirilmiştir. 25 Nisan 1864 yılında ise "Attarlar ve Kökçüler Nizamnamesi" çıkarılarak aktarların esrar ve ilişkili ürünler satması yasaklanmıştır. Buna karşın XIX. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı Devleti, afyonu Avrupa'da en çok tercih edilen ürün haline gelince II. Abdülhamid, afyon ekimini teşvik edici uygulamalar başlatmıştır (Arslan, 2025, s.143). 25 Nisan 1864 tarihli düzenleme, psikoaktif maddelerin üretim ve dolaşımını sınırlamaya yönelik erken dönem bir normatif müdahale olarak değerlendirilmiştir. XIX.

yüzyılın son çeyreğinde uluslararası piyasalarda artan afyon talebi doğrultusunda üretimin teşvik edilmesi, devletin mali çıkarları ile halk sağlığı temelli regülasyonlar arasındaki çelişkiyi yansıtan yapısal bir politika ikiliğine işaret etmiş.

Erken Cumhuriyet Döneminde ise uyuşturucu maddelere ilişkin en kapsamlı yasal düzenleme, 1 Mart 1926 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ile yapılmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi , 1926, s. 230-231). Nitekim 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Birinci Kitap, Dördüncü Bap'ındaki "Cezaya Ehliyet ve Bunu Kaldıran veya Hafifleten Sebepler" başlığı altında suçlulara mahsus cezalar ağır hapis, hapis, ağır para cezası, kamu hizmetinden men şeklinde belirtilmiştir (Resmî Gazete, 13 Mart 1926, S. 320, s. 3-4). Yine aynı kanunun İkinci Kitap, İkinci Fesil'inde "Devlet Kuvvetleri Aleyhinde Cürümler" başlığı altındaki yer alan 149. maddede devlet aleyhine silah, uyuşturucu maddeler, boğucu veya yakıcı gazlar ve patlayıcı maddeler kullanarak halkı isyana teşvik etmek suç sayılmıştır. Bu eylemleri gerçekleştirenlerin ise 20 yıldan başlayarak ağır hapis cezasına çarptırılacağı belirtilmiştir. Kanunun 403. Maddesinde de uyuşturucu maddelerin üretimi, satışı, ruhsatsız olarak imal edilmesi, ticareti ve tedariki gibi fiilleri suç kapsamına alarak detaylı bir çerçeve oluşturulmuştur (Özen, 1972, s. 123). Ayrıca maddenin uygulanmasında suçun maddi unsurlarına özellikle vurgu yapılmış, halk sağlığını tehdit eden bu fiillerin önlenmesi amacıyla cezai yaptırımlar açık bir şekilde belirlenmiştir. Bu düzenleme, Türkiye Cumhuriyeti'nin uyuşturucu ile mücadelede hukuki altyapısını oluşturan temel yasal dayanaklardan biri olmuştur

Bu bağlamda 403. Maddede uyuşturucu ile mücadelede alınan kararlar şu şekilde özetlenebilir: uyuşturucu maddeleri üreten kişiler ile ruhsatsız işletme sahiplerinin 10 yıldan 20 yıla kadar hapis cezasına çarptırılması ve her gramı içinde 50 bin lira para cezası uygulanması öngörülmüştür. Eğer ihraç ederlerse 6-12 yıl arası hapis cezası ile aynı şekilde yine her gramı için 50 bin lira ceza verilmesi kararlaştırılmıştır. Kokain, eroin, baz morfin ve morfin yakalatan kişilerin ise cezaların bir kat artırılarak verilmesi yoluna gidilmiştir. Grup olarak bu ceza işlenirse suçun yarı oranda artırılma yoluna gidilmesi uygun bulunmuştur. Ayrıca bu kişilerin suç örgütü olarak sayılması uygun bulunmuştur. Kişiler bu suçları meslek haline getirip yapıyorsa o takdirde ceza oranının 1/3 oranında artırılmasına karar verilmiştir. Uyuşturucu madde işini yapmak amacıyla örgüt kurma yoluna giden ve zorla bu işi yaptıranlara ise 5-10 yıla kadar hapis cezası verilmesi kabul edilmiştir. Bir diğer suç unsuru ise uyuşturucu maddeleri sahte reçete yolu ile satın alanlar için belirlenmiştir. Bunlara 1-3 yıl arası hapis cezası ile 1-5 milyon arasında para cezası verilmesi kararlaştırılmıştır (Resmî Gazete, 13 Mart 1926, S.320, s. 82-88).

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. Maddesi ise uyuşturucu madde kullanıcılarına yönelik cezai değil, önleyici ve tedavi edici bir yaklaşımı esas alması bakımından dikkat çekicidir. Bu maddeye göre, uyuşturucu madde kullanma fiilini gerçekleştiren birey, eğer bu durumu kendi isteğiyle Resmî makamlara bildirir ve tedavi talep ederse, cezai takibata uğramaksızın yalnızca sağlık kurumlarına sevk edilir. Böylece suçun önlenmesi kadar bireyin topluma kazandırılması da hedeflenmiştir. Uyuşturucu kullanımını kolaylaştıranlar için de bazı cezai hükümler getirmektedir. Nitekim 18 yaşından küçük ve akli melekeleri yerinde olmayanlara uyuşturucu kullanımı için yer tahsis eden kişiler 403. Maddenin 5 ve 6. fıkralarına göre cezalandırılması ve cezalarının 1/6 oranında artırılması karara bağlanmıştır. Kullananlar için ise cezası 1-32 yıl arasında olması kararlaştırılmıştır. Eğer kişi uyuşturucu madde kullanıyor ve bu bağımlılıktan kurtulmak istiyorsa devlete başvurup tedavi olursa bu cezadan kurtulmuş sayılır. Sosyal devlet anlayışı ile bu maddeye bulaşan kişi alışkanlığı bağımlılık haline gelmişse durumu tespit edilene kadar bir sağlık kuruluşunda tedavi altına alınması uygun bulunmuştur. Ayrıca söz konusu kişilerin hastanede korunması ve tedavilerine, yetkili mahkeme soruşturmanın her aşamasında karar verebilir şerhi eklenmiştir (Resmî Gazete, 13 Mart 1926, S.320, s. 83). 404. madde, uyuşturucu ile mücadelede cezalandırma ile toplumsal korumayı dengeli biçimde birleştiren çift yönlü bir yaklaşım sunmaktadır. Özellikle çocukları ve akıl sağlığı yerinde olmayan bireyleri korumaya dönük ağırlaştırılmış yaptırımlar, önleyici ceza politikasının bilinçli bir tercihi olarak öne çıkar. Buna karşılık bağımlılığı bir kamu sağlığı sorunu olarak görüp tedavi imkânı tanıması, sosyal devlet anlayışının insana yeniden kazanılma fırsatı veren insancıl ve çağdaş yüzünü yansıtmaktadır.

TCK'nın 405. Maddesinde ise "Ceza Muafiyeti ve İndirim" konularında bir düzenleme yapılmıştır. Maddeye göre, uyuşturucu suçlarının soruşturulmasından önce yetkililere bildirimde bulunan kişiler, cezadan muaf tutulur hükmü konulmuştur. Yine yargılamadan önce iş birliği yapanlara ise ön görülen cezanın %50 oranında indirileceği kararlaştırılmıştır. TCK'nın 406. maddesi ise "Meslek Mensuplarının Sorumluluğu" üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda doktor, eczacı, veteriner vb. meslek mensupları suç işlerse, cezanın yarıya kadar artırılacağı belirtilmiştir. Mesleklerinden menedilmeleri duruma göre hükme bağlanmıştır. Ayrıca, bu fiiller toplu taşıma araçlarında veya kamuya açık yerlerde devlet görevlileri tarafından işlenirse cezanın 3/1 oranında artırılacağı kararlaştırılmıştır (Resmî Gazete, 1926, s.83). 405. madde, ceza hukukunda etkin pişmanlık ilkesini işlevsel kılarak suçla mücadelede yalnızca yaptırımı değil, bilgi akışını ve çözülme teşvik eden stratejik bir yaklaşım sergilemektedir. Bildirim ve iş birliğine tanınan muafiyet ve indirim hükümleri, cezalandırma ile kamu yararı arasında rasyonel bir denge kurmuştur. 406. madde ise mesleki etik ve kamusal güveni esas alarak, yetki ve uzmanlık konumunun suiistimalini daha ağır bir norm ihlali olarak değerlendirmiştir. Böylece toplumsal güvene yönelen tehdidi nitelikli hal sayarak ceza politikasını koruyucu bir çerçevede derinleştirmektedir.

Erken Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Devleti'nden kalan hukuk sistemi terk edilme yoluna gidilmiş ve yerine modern hukuk sistemine geçiş süreci kapsamında bir dizi kanun çıkarılmıştır. Bu minvalde 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu, genel itibarıyla toplumsal düzeni sağlamaya yönelik temel hükümler içermiştir. Kanun kapsamında uyuşturucu maddelere ilişkin bazı düzenlemelere yer verilmiş, konuyla ilgili hukuki düzenlemelere de gidilmiştir. Uyuşturucuyla mücadele kapsamında yasal sürecin daha etkili ve düzenli bir şekilde yürütülmesi amacıyla, 15 Aralık 1928 tarihinde 1369 sayılı "Uyuşturucu Maddeler Hakkında Kanun" TBMM'ye sunulmuştur. Aynı tarihte TBMM'de kabul edilen kanun, 24 Aralık 1928 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenleme, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde uyuşturucuya karşı devletin sistematik mücadelesinin bir yansıması niteliğindedir. 1369 sayılı kanun çerçevesinde, uyuşturucu maddelerin üretimi, işlenmesi, saklanması, özellikle iç ve dış ticareti devlet kontrolü altına alınmıştır. Kanunla uyuşturucu maddeleri üreten ya da bu maddeleri kullanıma hazır hâle getiren imalathanelerin faaliyetleri sınırlandırılmış, bu alanlarda faaliyet gösterecek kurumlara yönelik denetim mekanizmaları oluşturulmuştur (BCA, 030.18.01.01.28.20.13; Resmî Gazete, 24 Aralık 1928, S.1074, s. 6320). Erken Cumhuriyet Döneminde yürürlüğe konulan 1369 sayılı Kanun, uyuşturucu meselesini bireysel sapma alanından çıkararak kamusal düzen ve devlet denetimi çerçevesinde ele alan kurumsal bir yaklaşımı temsil etmektedir. Üretim ve ticaretin merkezi kontrol altına alınması, genç Cumhuriyet'in modernleşme ve hukuk devleti inşası sürecinde kamu sağlığını ve ekonomik egemenliği birlikte gözetilen bütüncül bir politika benimsediğini göstermektedir.

Sözü edilen yasal düzenlemelere ilave olarak kaçakçılık yoluyla ülke sınırlarının dâhiline sokulan uyuşturucu maddelerle mücadele kapsamında düzenleme yoluna gidilmiştir. Sınır güvenliğini sağlamak ve kaçakçılığı önlemek amacıyla hükümet, özellikle güney sınırlarında kapsamlı tedbirler alma yoluna gitmiştir. Mezkr yerlerde uyuşturucu maddelerin kaçakçılığı, diğer gümrük ürünleriyle birlikte önemli bir sorun haline gelmiştir. Uyuşturucunun yasa dışı yollarla ülkeye sokulmaya çalışıldığına dair sık sık ihbarlar alınması, sınır hattında güvenlik önlemlerinin artırılmasını ve kolluk kuvvetlerinin daha etkin biçimde görevlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu süreçte, kaçakçılıkla mücadelede askeri ve sivil unsurların koordineli biçimde hareket etmesi hayati önem taşımıştır. Bu çerçevede, 7 Ocak 1932 tarihli ve 1918 sayılı "Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun" (Resmî Gazete, 12 Ocak 1932, S.2000, s. 143), Türkiye Cumhuriyeti'nde özellikle uyuşturucu madde ve diğer ürünlerin kaçakçılığına karşı mücadeleyi yasal zemine oturtan önemli düzenlemelerden biri olmuştur. Kanunla sınır bölgelerinde yaygınlaşan uyuşturucu ve diğer yasa dışı ticaret faaliyetlerinin önlenmesi, denetimlerin sıklaştırılması ve suçlulara caydırıcı yaptırımlar uygulanması hedeflenmiştir (Polis Mecmuası, 1932, s. 989).

Dünya genelinde 1930'lu yıllarda morfin ve afyon türevli maddelerin üretimi ve tüketiminde yaşanan artış, uluslararası toplumun dikkatini çekmiş, bu doğrultuda çeşitli denetim ve kontrol mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik girişimler hız kazanmıştır. Türkiye de bu gelişmeler doğrultusunda uluslararası çabalara kayıtsız kalmamış ve kendi ulusal politikalarını şekillendirmeye başlamıştır. Bu kapsamda, İnönü Başbakanlığı döneminde uyuşturucu maddelerle mücadelede yapısal bir dönüşüm amaçlanmıştır. Bu kapsamda hükümet tarafından hazırlanan "Uyuşturucu Maddeler İnhisarı'nın Kurulması Hakkında Kanun" tasarısı, 13 Mayıs 1933 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Söz konusu tasarısı, uyuşturucu maddelerin üretimi, dağıtımını ve ticaretine ilişkin faaliyetlerin devlet tekelinde toplanmasını öngörerek bu alanın sıkı denetim altına alınması amaçlamıştır. Sözü edilen tasarısı 31 Mayıs 1933 tarih ve 2253 sayılı kanunla kabul edilmiştir (BCA, 030.18.01.02.36.35.16). 1 Haziran 1933 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun, uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticaretini devlet denetimine almak amacıyla çıkarılmıştır. Kanunun temel amacı, kamu sağlığını tehdit eden zararlı maddelerin kontrolsüz üretim ve dağıtımını engellemek olmuştur. Toplamda 20 maddeden oluşan bu kapsamlı düzenleme, uyuşturucu ile mücadelede sistematik bir yasal zemin oluşturmuş, ruhsatsız üretim, ticaret ve sevkiyatın önüne geçilmesi hedeflenmiştir (Uyuşturucu Maddeler İnhisarı, 1930, s. 34). Uyuşturucu Maddeler İnhisarı'nın kurulmasından hemen sonra 12 Haziran 1933 tarih ve 2313 sayılı "Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun" kabul edilerek yeni bir yasal düzenleme daha yürürlüğe konmuştur. Bu kanunla uyuşturucu maddelerin üretimi, dağıtımını ve kullanımını üzerindeki denetimler artırılmıştır. Denetim yetkisi, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'ne verilmiş, böylece uyuşturucu maddelerin kontrolü, doğrudan devlet otoritesi altında ve sağlık temelli bir yaklaşımla sürdürülmeye başlanmıştır (Resmî Gazete, 24 Haziran 1933, S.2435, s. 2777).

Türkiye, uyuşturucuyla mücadele kapsamında yürütülen uluslararası eylem planları doğrultusunda, yasal mevzuatını sürekli olarak güncellemiş ve bu alandaki düzenlemelerle uluslararası iş birliği yoluna gitmiştir. Bu çerçevede TBMM'de "Zararlı İlaçların Gayri Meşru Ticaretinin Men'i ve Tecziyesi Hakkında İsviçre'nin Cenevre kentinde 26 Haziran 1936 Tarihinde Akdedilen Mukavelenamenin Tasdikine Dair Kanun" kabul edilmiştir. Böylece Türkiye, uyuşturucuyla mücadelede uluslararası hukuk normlarını kabul ederek, bu alandaki yasal düzenlemelerinde evrensel standartlara uyum sağlamaya başlamıştır (Resmî Gazete, 1937, S.3618, s. 8184). Bu düzenleme, Türkiye'nin uyuşturucuyla mücadeleyi yalnızca ulusal bir güvenlik meselesi olarak değil, uluslararası hukuk düzeninin parçası olan kolektif bir sorumluluk alanı olarak konumlandığını göstermektedir. Cenevre Mukavelesi'nin onaylanmasıyla birlikte iç hukuk ile evrensel normlar arasında kurulan uyum, Cumhuriyet'in erken döneminde dahi küresel hukuki entegrasyona açık, sistematik ve vizyoner bir yaklaşım benimsediğini ortaya koymaktadır.

Uyuşturucu ile narkotik düzeyde mücadele yürütmek amacıyla, 12 Haziran 1937 tarih ve 3201 sayılı “Emniyet Teşkilatı Kanunu” kapsamında önemli bir adım atılmıştır (Seçkinler, 2021, s. 135). Bu kanun ile uyuşturucu maddelerle ilgili suçların yanı sıra kaçakçılık, asayiş bozucu eylemler ve fuhuşla mücadeleyi sağlamak amacıyla Emniyet Teşkilatı bünyesinde Narkotik Şube meydana getirilmiştir (<https://www.narkotik.pol.tr/tarihce.>, 2025) Ayrıca bu doğrultuda Dâhiliye Vekilliği tarafından 19 Ağustos 1936 tarih ve 3421/18352 sayılı tezkere ile teklif edilen ve Şûra-yı Devletçe uygun görülerek 28 Mart 1938 tarih ve 7450 sayılı tezkere ile değiştirilen “Polis Vazife ve Salâhiyet Nizamnamesi”nin yürürlüğe konulması İcra Vekilleri tarafından 7 Nisan 1938 tarihli toplantı da onaylanmıştır. 8501 sayılı Kararname, 25 Nisan 1938 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme ile polis teşkilatının görev ve yetkileri kapsamlı bir biçimde tanımlanmıştır. Özellikle kararname içerisinde yer alan 9. madde, uyuşturucu maddelerin izlenmesi, saklanması, dağıtımı ve kaçakçılığına dair polis yetkilerini güçlendirirken, 23. madde ise bu suçlarla mücadelede yapılacak operasyon uygulamalarında, takip yöntemleri ve arama/tutuklama yetkilerinin çerçevesini çizmektedir (Resmî Gazete, 1938, S.3890, s.9747-9748). Böylece polis, uyuşturucu suçlarıyla daha etkin mücadele edebilmek adına geniş yetkilere kavuşmuş, erken Cumhuriyet döneminin güvenlik politikalarında önemli bir aşama kaydedilmiştir.

3. UYUŞTURUCU BAĞIMLILIĞINA KARŞI ERKEN CUMHURİYET TÜRKİYE’SİNDE GELİŞTİRİLEN SAĞLIK ODAKLI UYGULAMALAR

Osmanlı Devleti’nde sağlık sistemiyle ilgili sistemli bir yapılanma yoktu. Sağlık hizmetleri daha çok saray ve ordunun ihtiyaçlarını karşılıyordu. Osmanlı’da sağlık kurumları arasında Bimarhane/Şifahane önemli bir konum tutmuştur. Taşrada halk sağlığı bu kurumlar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Osmanlı’da sağlık alanında ilk önemli girişim 3 Mayıs 1871 tarihli “İdare-i Umumiye-i Tıbbiye Nizamnamesi”nin (Düster, 1871, s.800-802) çıkarılmasıyla atılmıştır. 1906’da “Mülkiye ve Sıhhiye-i Umumiye”ye dönüşmüş ve ardından 1916’da da “Dâhiliye ve Sıhhiye Nezareti” olarak sağlık hizmetleri biraz daha sistemli bir hale gelmiştir (Aydın, 2002, s.22).

Millî Mücadele (1918-1922) yıllarında, savaşın yol açtığı yıkım sadece cephelerde sınırlı kalmamış, halk sağlığı üzerinde de ciddi olumsuz etkiler yaratmıştır. Salgın hastalıklar, yetersiz beslenme, ilaç ve hekim eksikliği gibi pek çok sorunla karşı karşıya kalınmıştır. Bu sorunlara çözüm üretmek ve bozulan sağlık koşullarını iyileştirmek amacıyla yeni bir yapılanma yoluna gidilmiş, bu minvalde atılacak adımlar TBMM’nin toplum sağlığını önceleyen reformlarının habercisi olmuştur. Bu doğrultuda 2 Mayıs 1920 tarih ve 3 sayılı kanun ile 11 vekâlet kurulmuştur. Bunlardan biri de Sıhhiye ve Muavenet-i Umumiye Vekâleti olarak karşımıza çıkmıştır (Tekir, 2019, s. 1303).

Sıhhiye ve İçtimai Muavenet Vekâleti, Türkiye’de halk sağlığını korumak ve geliştirmek amacıyla hem sağlık hem de sosyal alanlara yönelik kapsamlı politikalar üretmiştir (Aydın, 2024, s. 152). Kuruluşundan itibaren sadece salgın hastalıklarla değil, toplum sağlığını tehdit eden diğer unsurlarla da mücadele eden vekâlet, özellikle uyuşturucu maddelerin yaygınlaşmasını önlemeye yönelik önemli adımlar atmıştır. Bu doğrultuda, uyuşturucu bağımlılığına karşı yasal düzenlemeler yapılmış; denetim, tedavi ve bilinçlendirme gibi alanlarda çalışmalar yürütülmüştür. Vekâletin sağlık ve sosyal yaşamı birlikte ele alan bu yaklaşımı, erken Cumhuriyet döneminin halk sağlığı politikalarının temel taşlarından biri olmuştur (Kızılkaya, 2024, s. 327).

3. 1. Sıhhiye Vekâleti’nin Uyuşturucuyla Mücadelede Yasal Düzenlemeler ve Denetim Mekanizması

Erken Cumhuriyet Döneminde sağlık politikalarının kurumsallaşması ve modernleşmesi yönünde önemli adımlar atılmış, bu çerçevede Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti (Sağlık Bakanlığı), toplum sağlığını tehdit eden unsurların başında gelen uyuşturucu madde kullanımını kontrol altına almak amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler geliştirmiştir. Bu minvalde “Uyuşturucu Maddelerin Sureti İmali ve İhzarı ile Tarzı Murakabesi Hakkında 1/79 Numaralı Kanun Layihası”, dönemin uyuşturucu ile mücadele politikalarının yasal zemine oturtulması amacıyla TBMM’ye sunulmuştur. Meclis gündemine alınan bu teklif, yapılan müzakereler ve komisyon değerlendirmeleri sonucunda şekillendirilmiş ve nihayetinde 15 Aralık 1928 tarihinde “Uyuşturucu Maddeler Hakkında Kanun” olarak kabul edilmiştir (Resmî Gazete, 24 Aralık 1928, S.1074, s. 6320). Bu kanunla ilaç sanayiinde müsekkin olarak uyuşturucu maddelerin üretimi, hazırlanışı, iç ve dış ticareti ile ilgili usul ve esasları belirlemiş; ayrıca bu alanda devletin denetim yetkisini güçlendirmiştir (BCA, 180.9.0.0.114.553.19). Kanunun birinci maddesine bakıldığında ham afyonun özü, üretimi ve ihracı bu denetime tabi değildi. Ancak ham niteliğini değiştirecek şekilde ve “müstahzar afyon” adı verilen formda afyonun hazırlanması, ithali, ihracı ve satışı yasak olduğu kanunlaştırılmıştır. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından bu maddelerin ayırt edici özelliklerine ilişkin bir tanım yayımlanması öngörülmüştür. Aynı kanunun üçüncü maddesinde ise afyon ve türevlerinin ülke içinde üretimine mahsus fabrika veya imalathane açmak için özel izin alınması gerekli kılınmıştır. Bu gibi kurumların açılması ve bunlara dair işlemlerin yine vekâletin emrine bırakılmıştır. Ayrıca afyon üretim fabrikaları ve depolarının Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından görevlendirilen müfettişler aracılığıyla denetleneceği kararlaştırılmıştır (Resmî Gazete, 24 Aralık 1928, S.1074 s. 6320-6321). Sekizinci madde gereğince yurt içinde üretilip ihraç edilen uyuşturucu maddeler için fabrika veya imalathane sahipleri, hangi maddeleri, ne miktarda ve nereye gönderdiklerini her ay sonunda bir listeyle Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletine bildirmek zorundadırlar. Kanunun on birinci maddesinde de bilimsel çalışmalar için düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre uyuşturucu

maddelerin türevlerinden olup, bilimsel incelemeler sonucunda aynı şekilde zararlı olduğu tespit edilenler de bu kanun hükümlerine tabi tutulacaktır. Bu maddeler, İcra Vekilleri Heyeti kararıyla Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından belirlenmiş ve ilan edilmiştir (Resmî Gazetesi, 24 Aralık 1928, S.1074, s. 6321-6322).

Halk sağlığını tehdit eden unsurların ortadan kaldırılması amacıyla, daha kapsamlı ve etkili yetkilerle hareket edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda, Sıhhiye Vekâletinin görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için yeni kurumların kurulması gündeme gelmiştir. Özellikle halk sağlığını korumak, geliştirmek ve yaygın hastalıklara karşı önleyici çözümler üretmek amacıyla bilimsel nitelikte bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Aynı zamanda bu kurumun zararlı maddelere karşı toplumda bilinç oluşturacak işlevler üstlenmesi de hedeflenmiştir. 13 Şubat 1927 tarihinde Hıfzıssıhha müessesesinin kurulmasına dair kanun tasarısı meclise sunulmuştur (BCA, 030.18.1.1.23.9.9). Bu ihtiyaçlar doğrultusunda, 27 Mayıs 1928 tarihli ve 1267 sayılı yasa ile Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâletine bağlı olarak Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi faaliyete geçmiştir (Yıldırım, 2024, s. 68). Hıfzıssıhha müessesesinin yetki alanları şu şekilde özetlenebilir: Halkın sağlığını ilgilendiren konularda çalışmalarda bulunmak, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından verilen alanlarda bilimsel çalışmaları gerçekleştirmek, halk sağlığını iyileştirmek amacıyla aşı ve serumları hazırlamak, ithal edilen tıbbi ilaçların denetimini sağlamak (TBMMZC, 1928, s. 153-154) Ayrıca toplumun bilinçlendirilmesi maksadıyla hem basın hem de bilimsel içerikli yayınlar kaleme alınmıştır. Bu minvalde Hikmet Hamdi tarafından hazırlanan "Sıhhi Müze Rehberi" başlıklı broşür, uyuşturucu madde kullanımının hem bireysel sağlık hem de toplumsal yapılar üzerindeki olumsuz etkilerini ele alan önemli bir çalışmadır. Broşür, Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti tarafından bastırılmış ve çeşitli sağlık kuruluşlarına dağıtılmıştır. Eserde özellikle uyuşturucu maddelerin fiziksel ve ruhsal sağlığa verdiği zararlar, toplumsal çözülmeye etkisi ve kamu sağlığına yönelik tehditleri vurgulanmıştır (Hamdi, 1928, s.30).

1930 yılına gelindiğinde, uyuşturucu madde kullanımının toplum genelinde artış göstermesi, sağlık politikalarının yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti, ülke sathını kapsayan bir tedbir programı hazırlanmasını gündemine almıştır. Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), TBMM'de 1 Kasım 1928 tarihli konuşmasında, sağlık mücadelesine gösterilen ilgi ile bu alanda ülkede elde edilen sonuçların, söz konusu çalışmaların daha da genişletilmesini gerekli kıldığını ifade etmiştir. Bu yıl, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu Tasarısı'nın TBMM'ye sunulmasını önermiştir (TBMMZC, 1928, s. 4). 17 Nisan 1929 tarihinde Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile ilgili tasarı TBMM'ye sunulmuştur (BCA, 030.18.1.2.3.21.13). 24 Nisan 1930 tarihli ve 1489 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 6 Mayıs 1930 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Toplam 15 bölüm ve 309 maddeden oluşan bu kapsamlı yasa, halk sağlığını korumaya yönelik düzenlemeleri içermektedir. Kanunla salgın hastalıkların önlenmesi, çevre sağlığının korunması ve uyuşturucu gibi zararlı maddelerle etkin mücadele yürütülmesi hedeflenmiştir (Resmî Gazete, 6 Mayıs 1930, S. 1489, s. 8895).

12 Haziran 1933 tarihli ve 2313 sayılı "Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun" ile ham afyon, tıbbi afyon ve bu maddelerin türevlerinden hazırlanan ilaçların üretimi, ithalatı ve ihracatı Sıhhiye Vekâleti denetimine tabi kılınmıştır. Bu düzenleme ile uyuşturucu maddelerin sadece tıbbi amaçlarla ve devlet gözetiminde kullanımına izin verilmiş, yasadışı üretim ve ticaretin önlenmesi amaçlanmıştır. 2313 sayılı kanun gereğince Ankara'da kurulması planlanan uyuşturucu madde fabrikasının üretim süreçleri, üretilecek uyuşturucu madde türleri, miktarları ve bu ürünlerin satış usulleri; Sıhhiye Vekâleti ile İktisat Vekâleti tarafından birlikte hazırlanacak özel bir düzenleme ile belirlenmesi hükme bağlanmıştır. Fabrikanın işleyişini denetlemek ve devletin sağlık politikalarıyla uyumlu hareket edilmesini sağlamak amacıyla Uyuşturucu Maddeler İhisarı kurulması ve Sıhhiye Vekâletinden bir temsilcinin üye olarak atanması da yasal güvence altına alınmıştır (Resmî Gazete, 24 Haziran 1933, S.2435, s.780). 2313 sayılı kanun ile inhisar altına alınan uyuşturucu maddelerin ithalatı yalnızca Sıhhiye Vekâletinin izniyle gerçekleştirilebilecektir. Bu düzenleme ile ithalat süreci denetime tabi tutulmuş; hangi tür maddenin, ne miktarda, hangi ülkeden ve ne şekilde temin edileceğinin önceden Vekâlet'e bildirilmesi zorunlu kılınmıştır (Resmî Gazete, 24 Haziran 1933, S.2435, s. 1354). 2313 sayılı Kanun, uyuşturucu maddeleri serbest piyasa ilişkilerinden çıkararak devlet tekeline ve sıkı idari denetime tabi kılan merkeziyetçi bir kamu sağlığı politikası inşa etmiştir. Üretimden ithalata kadar tüm sürecin bakanlık kontrolüne bağlanması, Erken Cumhuriyet'in sağlık güvenliğini ekonomik ve idari egemenlikle birlikte ele alan planlı devlet anlayışını yansıtmaktadır.

23 Haziran 1936 tarihli ve 3017 sayılı "Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Teşkilat ve Memurin Kanunu" ile Erken Cumhuriyet Döneminde halk sağlığını korumaya yönelik kurumsal yapılanma güçlendirilmiştir. Bu kanun kapsamında kurulan Hıfzıssıhha İşleri Dairesi, dönemin sağlık politikalarının uygulanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Daire bünyesinde, uyuşturucu maddeler, eczacılık ve tıbbi ilaçların yanı sıra verem, trahom, bulaşıcı hastalıklar, sıtma ve zührevi hastalıklar gibi toplum sağlığını tehdit eden unsurlarla mücadele edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca söz konusu daire, uyuşturucu maddeler ile tıbbi ilaçlar, serum ve aşuların üretildiği, satıldığı veya dağıtıldığı yerlerin denetimini sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Bu düzenleme, devletin sağlık alanındaki kontrolünü artırmayı ve özellikle uyuşturucu madde kullanımının yayılmasını önlemeyi hedeflemiştir (Resmî Gazete, 23 Haziran 1936, S.3337, s. 6696).

3. 2. Uyuşturucu Bağımlılığına Karşı Tedavi ve Rehabilitasyon

Uyuşturucu bağımlılığı kronik, tekrar eden bir hastalık olup kompulsif ilaç arama, davranışlara olumsuz etkilerine rağmen ısrarla devam edilen bir bağımlılıktır (Cami & Farre, 2003, s.975-986). Tarihi açıdan değerlendirildiği zaman, uyuşturucu bağımlılığı insanoğlunu yüzlerce yıldır etkileyen bir konu olmuştur. Klinik bir bakış açısı ile incelendiği zaman madde bağımlılığı toplum üzerinde büyük oranlarda insan ve finansal bedellere neden olmuştur. Bununla beraber madde bağımlılığına karşı mümkün olan tedaviler yeteri kadar etkili değildir (Nestler, 1992, s.2439). Rosenfeld'e göre uyuşturucu bağımlısı özellikle idare etmesi zor olan bir hastadır. Uyuşturucu etkisiyle kişilerin ruhsal durumlarında bozulmalar meydana gelir ve ilaçların etkisinden ile kişilerde kafa karışıklığı oluşturmaktadır (Rosenfeld, 1960, s.467). Bu kapsamda 20. yüzyılda bağımlılıkla mücadele kapsamında Dünya'da ve Türkiye'de çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Türkiye'de 1923-1938 yılları arasında uyuşturucu madde ve bağımlılık tedavisi, Hilal-i Ahdar /Yeşilay (<https://www.yesilay.org.tr/tr/kurumsal/tarihce,2025>) aracılığıyla, Ruh ve Akıl Sağlığı Hastalıkları Hastanesi gerçekleştirilmiştir. Madde bağımlılığı ile mücadele yürütmek amacıyla Yeşilay Cemiyeti, Dr. Mazhar Osman ve arkadaşları tarafından 5 Mart 1920 tarihinde kurulmuştur. Cemiyetin amacı; "Yurdumuzda ahlâkî ve kültürel bir kalkınma atmosferi içinde; tütün, alkol ve madde bağımlılığı gibi toplum ve gençliğin beden ve ruh sağlığını tahrip eden bağımlılıkların yanı sıra gençliğe ve topluma zarar veren bütün zararlı alışkanlıklarla mücadele etmek, millî kültürüne bağlı nesiller yetiştirmek amacı ile kurulmuştur" şeklinde olmuştur. Cemiyet 2 Şubat 1925 tarihinden itibaren madde bağımlılığı ile mücadelesini halka ulaştırmak amacıyla Yeşil Hilal ve daha sonra Yeşilay'a dönüşen dergi çıkarmıştır (Erdal & Demirci & Sivri, 2019, s. 226). Cemiyet, madde bağımlılığı ile mücadelesinde sesini duyurmak amacıyla yurdun çeşitli yerlerinde konferanslar tertip etmiştir. Lise gençlerine, Mülkiye ve Polis okullarında bilgilendirme amaçlı çalışmalar yürütülmüştür (Cumhuriyet, 1930, s. 4). 1923-1938 döneminde bağımlılıkla mücadelenin yalnızca cezai tedbirlerle sınırlı kalmadığı, Yeşilay öncülüğünde toplumsal bilinç ve koruyucu sağlık ekseninde kurumsal bir çerçeveye oturtulduğu anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımda bağımlılık, gençliği ve toplumsal yapıyı tehdit eden bir kamu sağlığı sorunu olarak tanımlanmış ve eğitici faaliyetlerle desteklenen bütüncül bir mücadele hattı oluşturulmuştur.

Uyuşturucu madde bağımlılığıyla mücadele kapsamında erken Cumhuriyet döneminde önemli bir rol üstlenen kurumlardan biri de Bakırköy Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi (Emrazı Akliye ve Asabiye) olmuştur. Osmanlı döneminde ruh sağlığı hastalarının tedavisi öncelikle Toptaşı Bimarhanesinde gerçekleştirilmiştir. Ancak 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde bu kurumun hem fiziki koşulları hem de kapasitesi yetersiz kalmaya başlamış; bunun üzerine hastane Bakırköy'deki Reşadiye Kışlası'na taşınmıştır (Erkoç & Kardeş & Artvinli, 2010, s.1). 1924 yılından itibaren Bakırköy Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi yalnızca ruhsal hastalıkların tedavisinde değil, aynı zamanda uyuşturucu madde bağımlılarının rehabilitasyonunda da önemli bir merkez haline gelmiştir. Bu dönemde sağlık politikalarının temel hedeflerinden biri olan "koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması" doğrultusunda, bağımlılık sorununun hem bireysel hem de toplumsal etkileri dikkate alınarak bu tür kurumların işlevi genişletilmiştir. Bakırköy Hastanesi, uyuşturucu kullanımına bağlı psikiyatrik sorunlar yaşayan bireylerin tedavi ve takibini üstlenen ilk uzmanlaşmış merkezlerden biri olarak dikkat çekmiştir (BCA, 030.18.01.01.11.48.13). Dr. Mazhar Osman, Bakırköy Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi Başhekimisi olarak 1941 yılına kadar çalışmıştır (Yıldırım, 1994, s. 328).

Bakırköy Hastanesine 1930-1934 yılları arasında eroin tedavisi için başvuran hasta sayısı hızla artmıştır. 1930'da 13 kişi olan başvuru sayısı, 1933'te 62'ye yükselmiştir. Uyuşturucuyla mücadele kapsamında Dr. Mazhar Osman öncülüğünde hastanede "Toksikomani Servisi" açılmıştır. Fahrettin Kerim Bey'in Temmuz 1934 yılında verdiği bilgilere göre, adliyeye ayda 10 ya da 15 eroin bağımlısı sevk edilmiştir. Fahrettin Kerim Bey'in verdiği bilgilere göre, 1930 yılında Bakırköy'de tedavi gören uyuşturucu madde bağımlısı sayısı 20 iken, bu sayı 1937'de 103'e yükselmiştir. Bu artış, uyuşturucu kullanımındaki ciddi yükselişini göstermiştir. Bakırköy Ruh ve Akıl Sağlığı İkinci Müdürü Dr. Fahrettin Kerim Bey, tedavi amacıyla hastaneye gelen esrarkeşlerin çoğunun 30 yaş altı olduğunu vurgulamıştır (Gökay, 1934, s.1-11; Gökay, 1939, s. 846-848). Türkiye'de uyuşturucu üretimi yapan fabrikalar kapatılmasına rağmen, özellikle eroin bağımlılığı hızla artmaya devam etmiştir. 1934-1936 yılları arasında afyon, eroin, esrar ve kokain suçlarından yargılanan 833 kişinin 256'sının eroin kullandığı tespit edilmiştir. 1937'de ise madde bağımlılığı daha da yaygınlaşmış, hastaneye başvuran 112 kişiden 75'inin eroin bağımlısı olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler eroinin dönemin ciddi bağımlılık sorunlarından biri olduğunu göstermiştir (Erdinç, 2004, s. 140).1930'lu yıllarda Bakırköy Hastanesi verileri, eroin bağımlılığının niceliksel olarak belirgin bir artış eğilimi gösterdiğini ortaya koymuştur. Kısa süre içinde başvuru ve tedavi sayılarındaki yükseliş, bağımlılığın bireysel bir sapma olmaktan çıkarak kamusal bir sağlık sorunu niteliği kazandığını göstermiştir. Özellikle genç nüfusun yoğunluğu ve yargı istatistiklerine yansıyan eroin oranı, dönemin uyuşturucu profilinde eroinin baskın madde hâline geldiğini işaret etmiş; üretim tesislerinin kapatılmasına rağmen talep ve kullanımın kontrol altına alınmasında yapısal güçlükler yaşandığı anlaşılmıştır.

Dr. Mazhar Osman, 26 Aralık 1937 tarihli Yeşilay Kongresi'nde şunları ifade etmiştir: "Eroine karşı seferber haldeyiz. Hükümetin bütün vasıtalar ile beyaz zehir satanlara karşı açmış olduğu mücadeleye rağmen bilhassa

gençlik arasında bu beyaz toz ortalığı kırıp geçmektedir. Hâlihazırda Bakırköy Akıl hastanesinde 200 genç tedavi edilmektedir. Bunlar için senede 35.000 lira masraf yapılıyor.” (Cumhuriyet, 1937, s. 2). Dr. Mazhar Osman'ın verdiği bilgiler, bireysel çöküşlerin ötesinde, dönemin psikolojik, sosyolojik ve ekonomik kırılganlıklarının genç nüfus üzerindeki yıkıcı etkisini yansıtır. Türkiye'nin modernleşme sürecinde karşılaştığı bu tür sorunlar, Erken Cumhuriyet döneminin sosyal politika arayışlarında bağımlılıkla mücadelenin neden öncelikli hâle geldiğini anlamak açısından çarpıcıdır.

4. UYUŞTURUCUYLA MÜCADELEDE TOPLUMSAL ROLLER: AİLE, EĞİTİM VE BASIN

Erken Cumhuriyet döneminde uyuşturucu ile mücadele, yasal düzenlemelere dayanan devlet politikaları ile birlikte toplumun çeşitli katmanlarını kapsayan bütüncül bir anlayışla yürütülmüştür. Bu süreçte sağlık kurumlarıyla kurulan iş birliği, koruyucu ve önleyici uygulamaların yaygınlaştırılmasında önemli bir etki yaratmıştır. Aile, bireyin davranış kalıplarını kazandığı temel sosyal çevre olarak mücadelede belirleyici rol oynamıştır. Eğitim kurumları, genç kuşaklara bilgi aktarımı ve değer kazandırma işleviyle stratejik bir noktada yer alırken; basın, kamuoyunu bilinçlendirme ve toplumsal farkındalık oluşturma yönünde etkin bir araç olarak kullanılmıştır. Anadolu halkı afyonun keyif verici özelliğinin farkına değildi. Aslında bu konuda oldukça bilinçsizdi (Çakır, 2021, s. 111). Bu minvalde çocukların hayatı ve ölümleri üzerine 1925'te TBMM'de hararetili bir tartışma yaşanmıştır. Halkın, afyonu çocukların uyumasını sağlamak için verdiği konuşulmuştur. Bunun üzerine söz alan Mazhar Müfit Bey, “Dişi henüz çıkmamış dört aylık bir bebeğin ağzına, uyuması için afyon torbası koymak ve ardından iki aylık bir bebeğe bulamaç yedirmekle o çocuk hayatta kalmaz; elbette ölecektir” demiştir (TBMMZC, 1925). Erken Cumhuriyet döneminde uyuşturucuyla mücadelenin, hukuki düzenlemelerin ötesine geçerek aile, eğitim ve basın aracılığıyla toplumsal bilinç oluşturmaya hedefleyen bütüncül bir zemine taşındığı görülmektedir. Afyonun çocukları susturmak amacıyla kullanılması gibi uygulamalar ise bilgi eksikliğinin yol açtığı trajik sonuçları göstermiştir. Bu durum, bilimsel sağlık anlayışının topluma yayılmasının hayati önemini ortaya koymuştur.

Aile, üyeleri arasındaki rollerin ve ilişkilerin dengeli bir şekilde yürütülmesiyle ayakta duran toplumsal bir yapıdır (Aydın, 2025, s.414). Bu dengenin bozulması, tüm aile bireylerini etkileyen çok yönlü sorunlara yol açar. Uyuşturucu bağımlılığı, aile içi ilişkilerde çözümlere, duygusal kopukluklara ve sosyal işlevselliğin zayıflamasına neden olmuştur. Bağımlı bireyin ailedeki konumuna göre bu etkiler farklılık gösterir, genç bir bireyin madde kullanımı ebeveynler ve kardeşler üzerinde baskı ve kaygı yaratırken, evli bir kişinin bağımlılığı eş ve çocuklar açısından daha derin sosyal ve psikolojik sonuçlara yol açabilir. Erken Cumhuriyet döneminde uyuşturucu hem bireysel hem de aile yapısını tehdit eden bir unsur olarak değerlendirilmiş, bu nedenle mücadele politikaları, aile bütünlüğünü koruma hedefi doğrultusunda şekillendirilmiştir. Sağlık kurumlarıyla yapılan iş birlikleri, eğitim ve basın yoluyla yürütülen bilinçlendirme çalışmaları, bu dönemde aileyi merkeze alan bir yaklaşımla yürütülmüştür (Cifci Tekinarslan, 2018, s. 3).

Halkın bilinçlenmesi için dönemin gazeteleri uyuşturucu maddelerin zararlarını konu alan haberleri sık sık yapmıştır. Dr. Mazhar Osman Bey, “Zehirli Madde İle Mücadelenin Şiddetlendirilmesi Lazım” makalesinde madde bağımlılığının giderek arttığını ifade etmiştir. Uyuşturucu madde bağımlılığı özellikle genç bireyler arasında hızla yayılmakta olup, bu durum toplumsal yapı açısından ciddi bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Mazhar Osman Bey, içki yasağı ya da kısıtlamasının uyuşturucu kullanımını arttırabileceği kaygısını dile getirirken, bu maddelere karşı sert önlemler alınmasının zaruri olduğunu ortaya koymaktadır. Esas amacın bilinçlendirme ve mücadele olduğunu belirtmesi toplumsal sorumluluğun önemini öne çıkarmaktadır. Ayrıca uyuşturucu sorununa toplumsal, sağlık ve hukuki perspektiflerden yaklaşılması gerektiğini vurgulamaktadır (Osman, 1933, s. 8).

Türk toplumunda uyuşturucu maddeler hoş karşılanmamıştır. Halkın, gençleri zehirleyen maddelere karşı tavrının net olduğu muhakkaktır. Bu bağlamda Son Posta gazetesi vatandaşın uyuşturucuya bakış açısını anlamak için köşesinde bu konuya yer vermiştir. Faik, Hasan ve Sezai Beylerin toplumsal krize neden olan uyuşturucu yorumları okuyucuyla paylaşılmıştır. Faik Bey'in yaklaşımı, uyuşturucu madde kullanımına karşı son derece eleştirel ve toplumsal sorumluluk bilinciyle şekillenmiştir. Gazetelerde bu tür haberlerin yer almasını kaygı verici bulmakta, bireylerin kendilerini zehirleyerek hem sağlıklarını hem de toplumsal yapıyı tehdit ettiklerini ifade etmektedir. Ekonomik olarak güçlü bir ülkenin bireylerinin bu yola başvurmasını anlamlandıramamakta ve modernleşmenin yanlış anlaşılmasının altını çizmektedir. Faik Bey'in değerlendirmesi, bireysel tercihin ötesinde uyuşturucu kullanımını toplumsal bir akıl ve ahlak meselesi olarak gördüğünü göstermiştir. Hasan Bey'in yaklaşımı, gençler arasında uyuşturucu kullanımının artmasından derin bir üzüntü duyduğunu göstermiştir. Özellikle 14 yaşındaki çocukların eroin kullanırken yakalanması, onun gözünde toplumun geleceği açısından ciddi bir alarmdır. Hasan Bey, geleneksel Türk yaşam tarzının sağlıklı ve güçlü bireyler yetiştirdiğine inanmakta, ayran ve kımız gibi doğal içeceklerle beslenen geçmiş kuşakları örnek göstermektedir. Batı etkisiyle gelen zararlı alışkanlıkların Türk ulusunu yozlaştırdığı ifade edilmiştir. Çocuk Bayramı'nda bu konuların gündeme getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sezai Bey'in yaklaşımına bakıldığında uyuşturucuyla mücadelede makul bir çizgi arayışını yansıtmaktadır. Ayrıca günlük yaşamın zorluklarını ve ekonomik sıkıntıları vurgulamıştır. Toplumda hafif içkilerin bir tür rahatlama aracı olarak görülmesini anlayışla karşılamaktadır. Ancak bu anlayış, afyon ve esrar gibi

ağır ve zararlı maddelere kesin bir karşı duruşla dengelemesi açısından önemlidir. Sezai Bey, özellikle gençlerin bu tehlikeli maddelere karşı bilinçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Aksi takdirde bunun toplumsal bir felakete yol açacağı ifade etmiştir (Son Posta, 1933, s.2).

Son Posta gazetesi, uyuşturucu ile ilgili olarak farklı haber ve yazıları gündemine almıştır. Bu minvalde gerçekleştirmiş oldukları bir röportajda; soru yönelttikleri Hikmet Bey, Yunus Bey ve Salih Bey isimli kişiler, esrar, eroin, afyon gibi uyuşturucu maddelerin hem kullanıcıları hem de ailelerini olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Hikmet Bey bu konuda, çocuklara olan zararını ifade ederken, Yunus Bey bu maddelerin kullanıcıları zihinsel ve bedensel çöküntüye sürüklediğini belirtmiştir. Salih Bey ise uyuşturucu kullanımının toplumları zayıflattığını ve Türk toplumuna yakışmadığını ifade etmiştir (Son Posta, 1934, s. 2).

Son Posta gazetesinde yayımlanan “Keyif Verici Zehirlerin Zararı” başlıklı makalede, uyuşturucu madde bağımlılığının toplumsal ve hukuki boyutları ele alınmıştır. Haberde, özellikle esrar ve eroin kullanımına bağlı olarak artış gösteren adli vakalara dikkat çekilmiş, bu maddelerin yasa dışı ticareti ve bireylerde yarattığı bağımlılık nedeniyle yargı süreçlerini de ciddi şekilde meşgul ettiği vurgulanmıştır. Mahkeme tutanaklarında yer alan kullanıcı ifadeleri ise durumun vahametini gözler önüne sermektedir. Özellikle, “Allah aşkına hâkim bey, bizi bir yere gönderiniz, bu pis iptiladan kurtulalım” ifadesi, bağımlı bireylerin tedaviye olan ihtiyaçlarını ve bu konudaki çaresizliklerini açıkça ortaya koymaktadır (Son Posta, 1934, s. 1-8). Habere genel olarak bakıldığında hem yargı hem de sağlık kurumları açısından hem cezai hem de sosyal iyileştirme gerekliliğine işaret eden önemli bir göstergedir.

Başbakan İsmet İnönü, 07 Ekim 1935 tarihinde 6. Ulusal Türk Tıp Kongresi’nin açılış konuşmasında uyuşturucu madde bağımlılığıyla ilgili bir konuşmada bulunmuştur. İnönü’ye göre uyuşturucu madde felaketi diğer afetlerden daha fazla korkulması gereken bir felaket şeklinde ifade etmiştir. İsmet İnönü, “genç bir bireyi, onun ailesini ve bu gibi ailelerden oluşan toplumu fena şekilde alçaltan, yıkan, çaresiz hale koyan uyuşturucu maddelerden toplumları kurtarmak için mücadele etmeliyiz” demiştir (Kurun, 1935, s. 1-4). Başbakan İsmet İnönü’nün 6. Ulusal Türk Tıp Kongresi açılışında yaptığı değerlendirmede, uyuşturucu bağımlılığının bireyi, aileyi ve dolayısıyla toplumsal yapıyı çökerten yıkıcı bir tehdit olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Bu yaklaşımda bağımlılık, doğal afetlerden dahi daha tehlikeli bir sosyal felaket olarak tanımlanmış; devletin bu alandaki mücadelesi ahlaki ve kamusal sorumluluk ekseninde temellendirilmiştir.

Son Posta gazetesinde uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili olarak Etem Vassaf tarafından bir yazı kaleme alınmıştır. Yazıda uyuşturucu bağımlılığı ve toplumu ilgilendiren yönü üzerinde durmuştur. Etem Vassaf, uyuşturucu madde kullanımının birey ve toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini özellikle gençler ve ruh sağlığı zayıf bireyler üzerinden değerlendirerek, sorunun çok boyutlu toplumsal bir kriz olduğunu vurgulamaktadır. Eroin, morfin, kokain, esrar gibi maddelerin özellikle genç yaşta, zayıf iradeli bireyler tarafından kullanılmaya başlanmasıyla, bireylerin suça yöneldiği ve toplumdaki dışlandığı anlatılmaktadır. Uyuşturucu bağımlılığı, yalnızca bireysel bir sağlık sorunu değil, aynı zamanda aile yapısını, eğitim sürecini, çalışma hayatını ve sosyal güvenliği tehdit eden ciddi bir toplumsal sorundur. Tıp bilimi bu bireyleri tedavi ve topluma kazandırma noktasında çaba gösterse de çevresel koşullar ve sosyal etkenler tedavinin başarısını doğrudan etkilemektedir (Etem Vassaf, 1936, s. 7).

Uyuşturucu kaçakçılığına 1930’lu yıllarda karşı yoğun mücadele verilmiştir. Binlerce kilo uyuşturucu madde ele geçirilmiştir. Ancak gençler arasında kullanım azalmamış aksine gittikçe artmıştır. Bu sorunun sadece cezayla çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Toplumun bilinçlendirmek amacıyla Halkevleri ve okullarda konferanslar düzenlenmesine karar verilmiştir (Cumhuriyet, 1936, s. 2). Toplumun hemen hemen bütün katmanlarında uyuşturucu madde kullanımı giderek artıyordu. Öyle ki kadın-erkek, genç ve yaşlı demeden madde bağımlılığı büyük bir soruna dönüşmüştür. İstanbul’da evlerin adeta birer imalathaneye döndüğü ve buralarda uyuşturucu maddelerin üretildiği anlaşılmaktadır (Cumhuriyet, 1938, s. 6). Yeşilay, gençleri alkol ve uyuşturucudan korumak için kapsamlı bir mücadele başlatmıştır. 18 yaş altının içkili yerlere girmesi yasaklanacak, Halkevleri ve okullarda zararlı maddelerle ilgili bilinçlendirici konferanslar düzenlenecektir. Halkın anlayacağı dille bir sağlık kitabı hazırlanacak, “Yeşilay” dergisi her ay yayımlanarak köy odalarına ve işçi yerlerine ulaştırılacaktır. Renkli afişler ve bilinçlendirici filmlerle toplumsal farkındalık artırılacak, gençler için okuma salonları açılacaktır (Son Posta, 1938, s. 4).

Son Posta gazetesinin “Beyoğlu’nda Bir Eroin Tekkesi Bulundu” haberinde önemli bilgilere yer verilmiştir. Haberde uyuşturucu maddelerin yayılımının, özellikle büyük şehirlerde üretim ve kaçakçılığın artmasıyla hız kazandığı belirtilmiştir. Dönem itibarıyla İstanbul’da birçok uyuşturucu üretim ve satış noktası ortaya çıkmıştır. Güvenlik güçleri bu yerlere müdahale ederek önemli operasyonlar düzenlemiştir. Gençlerin uyuşturucuya yönelmesinde, bu maddelerin kolay erişilebilir olması ve çevresel etkenlerin etkili olduğu habere ifade edilmiştir. Toplum açısından değerlendirildiğinde, uyuşturucu kullanımı sadece bireysel değil, sosyal yapıyı da tehdit eden ciddi bir sorun haline gelmiştir. Bağımlılık, aile ve çevre ilişkilerini zedeleyerek, suç oranlarını artırmakta ve toplumda güven duygusunu zayıflatmaktadır. Bu nedenle uyuşturucuyla mücadele, yalnızca kolluk kuvvetlerinin

değil, toplumsal farkındalığın ve eğitim faaliyetlerinin de desteklediği çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınmalıdır (Son Posta, 1938, s.13).

Uyuşturucu madde kullanımından kaynaklı sıra dışı hayatın izlerini erken Cumhuriyet dönemi eserlerinde görmek mümkündür. Bu çerçevede “Resimli Dünya” dergisinin Mayıs 1925 tarihli sayısında yayımlanan “Gençliğin Müthiş Düşmanı: Kokain” başlıklı makalede, uyuşturucu maddelerin özellikle genç bireyler üzerindeki yıkıcı etkilerine dikkat çekilmiştir. Makale, kokainin toplumsal yapı açısından oluşturduğu tehditleri vurgulamıştır. Gençliğin bu tür zehirli maddelere nasıl bağımlı hale geldiğini ayrıntılı biçimde ele almıştır. Dönemin basın yoluyla yürütülen bilinçlendirme çabalarının önemli bir örneğini teşkil etmiştir (Resimli Dünya, 1925, s. 5). Hikmet Feridun Es’in İki Cinayet Gecesi, isimli 1933 tarihli romanı da uyuşturucu konusunu ele alması açısından önemlidir. Romanda cinayet mahallinde yapılan incelemeler sonucu katilin eroin bağımlısı olduğu ve suçun bu bağlamda işlendiği ortaya konmaktadır. Türkiye’de uyuşturucu madde kullanımının yaygınlığı ve bu durumun toplumsal sonuçları detaylı şekilde ele alınarak dönemin sosyal sorunlarına ışık tutulmuştur (Es, 1933, s.94). Aka Gündüz’ün Ben Öldürmedim: Kokain adlı eseri, uyuşturucu kullanımına dair önemli bilgiler içermektedir. Roman, özellikle Ankara’daki bohem yaşam tarzını yansıtarak eğlence ve zevk odaklı hayatı okuyucuya aktarmaktadır. Kokain kullanımının yaygınlığı ve bu alışkanlığın birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri eserde detaylı biçimde ele alınmıştır (Aka Gündüz, 1933, s.176). Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Nur Baba adlı romanı, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş sürecinde tekke şeyhleri ve dervişlerin iç dünyasını ve yaşam tarzlarını betimlemektedir. Eserde, tekkelerde yaşanan yozlaşma ve değişim süreçleri detaylı şekilde işlenmiş; özellikle şarap ve uyuşturucu kullanımının tekkelerde yaygınlaşması ile bohem ve sefahat anlayışının hâkim olduğu vurgulanmıştır (Karaosmanoğlu, 2021, s.194). Bir diğer önemli edebi eser ise Fikret Adil’in Asmalımescit 74 romanı, 1930’lu yıllarda İstanbul’da kokain kullanımının yaygınlaşmasını ve özellikle sanat çevrelerindeki etkisini ele almıştır. Eserde, sosyetik yaşam tarzı ve eğlence dünyasının kokaini vazgeçilmez bir madde haline getirdiği, bununla birlikte kullanımın sokak ve eğlence mekânlarının ötesine geçerek özel konutlara kadar yayıldığı gözler önüne serilmektedir. Roman, uyuşturucu madde tüketiminin toplumsal ve kültürel alanlardaki derinleşen etkilerini betimlemektedir (Adil, 2014, s.135).

Erken Cumhuriyet Döneminde halkın uyuşturucu vb. bağımlılıklara karşı bilinçlenmesi ve zararlarını öğrenmesi için bir dizi konferans düzenlenmiştir. Bu kapsamda Beyoğlu Halkevi’nde Doktor Hüseyin Kenan Tunakan tarafından 30 Ocak 1937 tarihinde “Uyuşturucu Maddelerin Tahribatı” başlıklı bir konferansın düzenleneceği bildirilmiştir. Bu etkinliğin, halkı bilgilendirmeye ve toplumsal farkındalık oluşturmaya yönelik çok yönlü bir kültürel faaliyet kapsamında gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Halkevleri’nin, sağlık, ahlak ve toplumsal bilinç alanlarında eğitici ve yönlendirici bir işlev üstlenmiş olduğu bu tür girişimlerle ortaya konulmuştur (Cumhuriyet, 1937, s. 4). Erken Cumhuriyet döneminde düzenlenen bu konferansların, bağımlılıkla mücadelenin hukuki sınırların ötesine taşındığını ve kültürel-eğitsel araçlarla toplumsal bilinç oluşturulmaya çalışıldığını ortaya koyduğu görülmüştür. Halkevleri’nin bu bağlamda sağlık ve toplumsal ahlak ekseninde yönlendirici bir kamusal işlev icra etmiş olduğu anlaşılmıştır.

5. SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti 1923-1938 yılları arasında, uyuşturucu ile mücadelede hukuk, sağlık ve toplum ekseninde kapsamlı bir politika geliştirme çabası içerisinde olmuştur. Erken Cumhuriyet döneminin modernleşme hedefleri kapsamında, uyuşturucu maddelerin birey ve toplum üzerindeki yıkıcı etkileri fark edilmiştir. Bu nedenle disiplinler arası bir mücadele mekanizması devreye sokulmuştur.

Dönem itibarıyla uyuşturucu maddelerin üretimi, tüketimi, ithalatı, ihracatı ve kullanımı yasal mevzuat ile sıkı bir denetime alınmıştır. 1933 tarihli 2313 sayılı “Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun”, devletin bu konudaki en ciddi adımlarından biri olarak öne çıkmıştır. Bu kanunla uyuşturucu üretimi ve dağıtımını devlet inhisarına alınmış, izin ve kontrol mekanizmaları Sağlık ve İktisat Vekâletlerine bırakılmıştır. Ayrıca 1930 tarihli 1489 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’yla halk sağlığına zarar veren alışkanlıklara karşı ciddi önlemler alınmış ve uyuşturucu kullanımı halk sağlığı meselesi olarak tanımlanmıştır. Sağlık politikaları çerçevesinde, özellikle Bakırköy Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesinde toksikomani servisinin kurulması, bağımlıların tedavisi için önemli bir gelişme olmuştur. Mazhar Osman gibi öncü hekimler, uyuşturucunun yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda bir halk sağlığı tehdidi olduğunu savunmuş, bilimsel temelli tedavi yöntemleri üzerinde durmuştur. Aynı dönemde Yeşilay gibi kuruluşlar, içki ve uyuşturucuya karşı kamuoyunu bilinçlendirmek amacıyla etkin roller üstlenmiştir. Toplumsal eksende, uyuşturucuya karşı mücadele, eğitici yayınlar, konferanslar ve Halkevleri gibi kurumlar aracılığıyla yürütülmüştür. Basın yoluyla uyuşturucu bağımlılığı haberleri gündeme taşınmış, kamuoyu oluşturulmuş ve toplumun tepkisi örgütlenmeye çalışılmıştır. Halk arasında uyuşturucu kullanımına yönelik genel bir tepki bulunmakla birlikte, özellikle gençler ve işçi sınıfı arasında kullanım oranlarının artması, sosyal kaygıların da yükselmesine neden olmuştur.

Erken Cumhuriyet döneminde ailenin yeniden inşası sürecinde sağlıklı bireylerin yetişmesi için bir dizi önlemler hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda uyuşturucu kullanımı, bireyin sağlığını tehdit etmenin ötesinde aile yapısını

zedeleyen, sosyal bütünlüğü bozan ve toplumda derin yaralar açan bir sorun olarak algılanmıştır. Aile birliğinin dağılması, çocukların ihmal edilmesi ve toplumsal değerlerin aşınması gibi sonuçlar, uyuşturucuyla mücadelede toplumsal duyarlılığın önemini bu dönemde ortaya koymuştur. Bu çerçevede devlet, yasalarla güvence altına alınan düzenlemeler ve sağlık sistemiyle kurulan iş birliği yoluyla çok yönlü bir politika izlenmiştir. Eğitim kurumları, Halkevleri, Yeşilay ve çeşitli kuruluşlar, bireylerin erken yaşta bilinçlendirilmesini sağlamıştır. Basın yoluyla kamuoyunu bilgilendirme ve uyarma işleviyle mücadelede önemli bir rol üstlenmiştir. Dönem itibarıyla Uyuşturucu kullanımının fiziksel ve psikolojik zararları, bağımlılık yapıcı özellikleri ve toplumsal maliyetleri sistematik olarak değerlendirilmiştir. Hukuki düzenlemeler oluşturulmuş, cezai yaptırımlar ve denetim mekanizmaları kurularak uyuşturucu madde üretimi ve dağıtımını kontrol altına alınmıştır. Sağlık alanında bağımlı bireylerin için tedavi ve sağlık programları planlanmıştır. Toplumsal bilinçlendirme kampanyaları yürütülmüş, halk eğitimi ve sosyal önleyici programlarla risk gruplarına yönelik müdahaleler geliştirilmiştir. Disiplinler arası yaklaşımla hukuk, sağlık ve toplumsal önlemler eşgüdüm içinde uygulanmış, uyuşturucuyla mücadelede bütüncül bir strateji benimsenmiştir. Maddi ve kurumsal olanakların sınırlı olduğu bir dönemde atılan bu adımlar, ilerleyen dönemlerde bağımlılıkla mücadele politikaları için toplumsal bir zemin meydana getirmiştir.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
TBMM Arşivi

2. Ulusal Basın ve Mecmualar

Cumhuriyet.
Kurun.
Polis Mecmuası.
Resimli Dünya.
Resmî Gazete.
Son Posta.

3. Telif ve Tetkik Eserler

- Adil, F. (2014). Asmalımescit 74. Sel Yayıncılık.
- Akgündüz, A. (1987). 1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'-i İrtikâb Kanunnamesi. *Belleten*, 51(199), 153-192. <https://doi.org/10.37879/belleten.1987.153>
- Altan, S. (2019). Cenevre Afyon Konferansları ve Türkiye'nin Tutumu. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 17(26), 45–70. <https://doi.org/10.17518/canakkalearastirmalari.585340>
- Arslan, L. (2025). Demokrat Parti Döneminde Asayiş Bağlamında Uyuşturucu Sorunu: Politika, Toplum Ve Güvenlik Üzerindeki Etkileri, *Turkish Academic Research Review*, 10(1), 141–156. <https://doi.org/10.30622/tarr.1619420>
- Atalay, B. (2022). Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri Ve Bağımlılık Oluşum Sürecinde İletişimsel Yaklaşımların Rolü Ve Önemi: Polis Kayıtları Üzerinden Olgusal Bir İnceleme. *Connectist, Istanbul University Journal Of Communication Sciences*, 55, 1–36. DOI: 10.26650/CONNECTIST2018-003
- Aydın, E. (2002). Türkiye'de Sağlık Teşkilatlanması Tarihi. *Naturel Yayıncılık*.
- Aydın, H. (2024). İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Bir Tehdit Olarak Frengi, Sıtma, Tifüs Ve Trahom. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 150–168. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.1430109>
- Aydın, H. (2025). Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Ailenin Yeniden İnşası. *İctimaiyat(Aile Özel Sayısı)*, 409-428. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1732497>
- Başoğlu, T. (2012). Uyuşturucu, In *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 42, S. 248). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Booth, M. (1996). Haşhaşdan Eroine: Uyuşturucunun 6000 Yıllık Öyküsü. (Çev. Ö. Arıkan). *Sabah Yayınları*.
- Cami J., & Farré, M. (2003). Drug Addiction. *New England Journal Of Medicine*, 349(10), 975-986.
- Çakır, G. (2021). Türkiye'de Uyuşturucu Maddelere Yönelik Geliştirilen Politikalar (1920–1940). *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 4(5), 105–137.
- Çelik, M. (2018). Uyuşturucu. *Alter Yayınları*.
- Çıtır, B. (2015). Uluslararası Afyon Anlaşmalarında Osmanlı İmparatorluğu. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1,(31), 17-47.
- Çifci Tekinarslan, İ. (2018). Aile eğitim yaklaşımları. Y. Genç (Ed.), *Madde bağımlılığı ve aile*, 3-11. Düstur. (1290 [1873/1874]). *İdâre-I Umûmiye-I Tıbbiye Nizâmnamesi*, 21 Temmuz 1871 / 3 Ca 1288. Tertib-I Evvel, Cild-I Sâni. Matbaa-I Âmire.
- Erdal, S. & Demirci, H. & Sivri, P. M. (2019). *Hilal-I Ahdar Cemiyeti*. Kitapevi Yayınları.
- Erdinç, C. (2004). *Overdose Türkiye: Türkiye'de Eroin Kaçakçılığı, Bağımlılığı ve Politikalar*. İletişim Yayınları.
- Erkoç, Ş. & Kardeş, F. & Artvinli, F. (2010). Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları Eğitim Ve Araştırma Hastanesi'nin Kısa Tarihi. *Düşünen Adam, Psikiyatri Ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25. Yıl Özel Sayı, 1-12.
- Es, H. F. (1933). *İki Cinayet Gecesi*. Akşam Kitaphanesi.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev. M. A. Kılıçbay), Ankara.
- Foucault, M. (2010). *Cinselliğin Tarihi*, (Çev. H. U. Tanrıöver), İstanbul.
- Gökay, F. K. (1934, Temmuz 15), "Beyaz Felaket" Onu Avlamak İçin Fırsat Bekliyor. *Son Posta*.
- Gökay, F. K. (1939). Türkiye'de Uyuşturucu Zehirlere Karşı Savaş, *Tıp Fakültesi Mecmuası*, 1(7), 846–848.
- Gökçen, A. (1989). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyedeleri*. Ahmet Gökçen Yayınevi.
- Göktepe, K. (2020). Osmanlı Toplumunda Uyuşturucu Madde Kullanımı Ve Devletin Buna Karşı Bazı Mücadele Çalışmaları. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7(19), 627–654. <https://doi.org/10.17822/omad.2020.174>
- Gündüz, A. (1933). *Ben Öldürmedim: Kokain*. Semih Lütüf Kitabevi.
- Hamdi, H. (1928). *Sihhi Müze Rehberi*. Yenigün Matbaası.
- Hobbs, J. J. (1998). *Troubling Fields: The Opium Poppy In Egypt*, *Geographical Review*, 88(1), 66–67.
- Kaçakçılığın Men Ve Takibine Dair Kanun. (1932). *Polis Mecmuası*. 18(266), 989.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2021). *Nur Baba, İletişim Yayınları*.

- Kaynak, A. F. (2022). 1858 Ceza Kanunnamesi İle 1926 Tarihli Türk Ceza Kanunu'nun Foucaultçu Perspektiften Karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(1), 423–457. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1089763>
- Keskin, F. (2014). Özne ve İktidar, der. Ferda Keskin, *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*, İstanbul, 11-24.
- Kızılkaya, R. (2024). *Türkiye'de uyuşturucu ve uyuşturucu maddelerle mücadele (1923–1950)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum.
- Kılıç R. (2016). “Afyonun Keyfini Tiryakisinden Sormalı”: Osmanlı ve Erken Cumhuriyet'te Madde Bağımlılığının Tarihi. *Kebikeç*, 42, 147–179.
- Köknel, Ö. (1976). İnsanlık Tarihi Boyunca Uyuşturucu Madde Sorunları. *Gelişim Yayınları*.
- Kramer, J. C., & Merlin, M. D. (1983). The Use Of Psychoactive Drugs In The Ancient Old World. In Parnham, M. J., & Bruinvels, J. (Eds.), *Discoveries In Pharmacology*, 1, 23–47.
- Mağmumi, M. (1940). Afyon Mevzuu. *Matbaai Ebüzziya*.
- Nestler, E. J. (1992). Molecular Mechanisms Of Drug Addiction. *The Journal Of Neuroscience*, 12,(7), 2439–2450. [10.1016/j.neuropharm.2004.06.031](https://doi.org/10.1016/j.neuropharm.2004.06.031)
- Osman, M. (1933, Ocak 10). Zehirli Maddeler İle Mücadelenin Şiddetlendirilmesi Lazım. *Son Posta*.
- Özen, C. (1972). Uyuşturucu Maddelere Karşı Mücadele. *Hastürk Yayınları*.
- Rosenfeld, H. A. (1960). On Drug Addiction. *International Journal Of Psycho-Analysis*, 41, 467–475.
- Seçkinler, A. H. (2021). İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı (1839–1938). *İksad Yayınevi*.
- Shibata, H. G. (2002). The International Opium Conference Of 1924–25 And Japan. *Modern Asian Studies*, 36(4), 971–1000.
- Tekinarslan, İ. Ç. (2018). Madde Bağımlılığının Aile Üzerindeki Etkisi: Aile Eğitim Yaklaşımları. Y. Genç (Ed.), *Madde Bağımlılığı Ve Aile*, 3–11.
- Tekir, S. (2019). Sıhhiye Ve Muavenet-I İçtimaiye Vekaleti'nin Kuruluşu ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Faaliyetleri (1920–1930). *Belgi Dergisi*, 2(18), 1301–1326. <https://doi.org/10.33431/belgi.547721>
- Ulu, Ö. (2018). Türkiye'de ve Dünyada Uyuşturucu İle Mücadele. *Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları*.
- Uyuşturucu Maddeler İnhisarı, Afyon: Türkiye'de Ve Dünyada. (1930). *İktisat Vekaleti Yayınları*.
- Vassaf, E. (1936, 8 Haziran). Uyuşturucu Zehirlere Nasıl Alışılır. *Son Posta*.
- World Health Organization. (1975). *A Manual On Drug Dependence* (J. F. Kramer & D. C. Cameron, Eds.). World Health Organization.
- Yıldırım, N. (1994). “Mazhar Osman”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7, 328.
- Yıldırım, N. (2024). Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi/Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Aşı Ve Serum Üretimi. *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, 29, 64-87.

ÇALIŞMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Yok

Etik değerlendirme kararının tarihi: Yok

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: Yok

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

1.yazarın araştırmaya katkı oranı % 50, 2. yazarın araştırmaya katkı oranı % 50'dir.

Yazar 1: Çalışmanın planlanması, literatür taraması, verilerin toplanması ve analizi.

Yazar 2: Çalışmanın planlanması, literatür taraması, verilerin toplanması ve analizi.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

YAPAY ZEKA KULLANIM BEYANI

“Bu çalışmanın hazırlanma, veri toplama, analiz, yazım veya görsel oluşturma süreçlerinin hiçbir aşamasında yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tamamı yazarların kendi özgün katkısıdır.”